

I Nordfyns Krog

Af lærer H. C. Jensen, Gyngstrup Skole

År for år er det gået således, at det ene sted efter det andet er blevet opdaget. ”Hver plet har fået stemmer”. Hver egn har noget at sige os. Snart er det naturskønheden, der fører en direkte og indtrængende tale, snart er det minderne, der holder os fast.

For en del år siden var Nordfyn omtrent upåagtet i turistmæssig henseende, og de, der aldrig havde set denne del af det ellers så priste Fyn, havde i reglen den opfattelse, at når vi kom lidt fra Odense mod nord, var vi på vej mod det store øde. Hvad man på den tid kunne læse sig til, bekræftede den gængse forestilling, som var i højeste grad urigtig. Alt for få er gjort opmærksom på, hvor smuk turen fra Bogense ad Slettens Landevej er. På denne tur kommer man igennem Fyns nordligste sogn, der også tidligere var ret ukendt, skønt det frembyder så uhyre meget af interesse både rent landskabeligt og – ikke mindst historisk.

Der er ganske vist sket en forandring, idet der på sognets grund ved Tørresø og Bårdesø Strand er opført ca. 200 sommerhuse, men der er vist ikke mange af disse strandboere, endsige turister i almindelighed, der har givet sig tid til at kigge sognet grundigt efter.

Krogsbølle Kirke

Lad os standse ved en ejendommelige kirke, der i sin tid blev indviet til St. Niklaus (de søfarendes helgen), og hvis oprindelige del har stået 6-700 år. Det er nok umagen værd at se lidt på de smukke granitkvadre og den to skifter høje, profilerede granitsokkel; så står man i stille undren over det vældige arbejde, der er udført. Vi ser, der er sket en udvidelse senere i tiden, idet det oprindelige gudehus er forlænget mod vest ved murstensmure.

Biskop Jacob Madsens rids af Krogsbølle Kirke

Tårnet er en historie for sig. Da biskop Jacob Madsen for ca. 300 år siden var på visitats, lavede han en lille tegning af kirken. Tårnet havde takkede gavle. Men dette tårn har været skrøbeligt for ca. 100 år siden; thi da opførtes det nuværende, der ikke her i Danmark har sin lige; i Tyskland findes et, der måske har været mønster for dette. Tårnet er ejendommeligt ved sin firkantede overbygning, der straks fører tanken hen på et observatorium.

Krogsbølle Kirke. Foto Karla Madsen.

Fra tårnet har man et herligt rundskue. Mod nord ser man ud over det dejlige Kattegat, til Endelave, til Samsø, skimter Refsnæs, og over Hindsholm mod øst lader man blikket glide ind ad Odens Fjord til Munkebo Bakke. Mod syd er Odense gemt; men en hilsen får vi fra Odinstårnet. Bakkerne ved Ravnebjerg ser man tydeligt. Skove og bakker ved Bederslev spærrer ellers af til den side. Mod vest åbner sig atter et herligt syn: Kørup, Næråstranden, Æbelø og bag denne Jyllands kyst. Skoven ved Egebjerggård og alle herlighederne, der hører til.

Det er på en varm sommerdag, vi har set det smukke ”landkort”.

Men vil vi vide, hvorledes det hele tog sig ud for 200 år siden, gæster vi tårnet en aften, når mosekonen er i gang med sit arbejde. Den hvide damp fortæller, hvor vandet havde sin gang: Bugten fra Kattegat, en fortsættelse af Næråstranden, gik helt op til den gamle kirke, Agernæs med Egebjerggård var en halvø, og mellem Kørup og Egebjerg lå ikke så få øer; ligeledes ved Tøressø

Inddæmningen

Det store inddæmningsarbejde begyndte 1782, og allerede 1806 var der vundet 600 tdr. land til græsning. Næste fremstød skete 1873-74, da der blev gravet ny kanaler, bygget ny mølle og bedre sluser. I den seneste tid er der udført stort arbejde til yderligere forbedring af de store arealer. Hele dette værk er imponerende.

I Krogsbølle

De, der bor nærmere ved Odense siger endnu somme tider ”ude i Krogen”, når de nævner disse egne; det bliver tit sagt med et anstrøg af foragt, kan hænde medlidenhed i stemmen, og ukyndige mener, navnet Krogsbølle ganske simpelt fortæller om beliggenheden i ”krogen”. Så nemt går det ikke. Byen hed 1431 Kroxbole. Forstavelsen er et personnavn (oldnordisk Krøks). Efterleddet – bølle – betyder bolig. Men det er underligt, at navnet Hundstrup har været benyttet indtil temmelig sent. Kirken har også båret dette navn. ”Hun” er et mandnavn (oldnordisk Hunn). Omkring 1400 hedder det Hunstorp. Gravhøjen, der var kastet over Hunn er desværre sløjftet. Den var på den nuværende præstegårdsmark. Den mærkelige sammen-

blanding af navne er det vist, der har givet anledning til sagnet om en nedbrændt eller nedlagt "Hundstrup Kirke".

Gundstrup

Den lille by Gundstrup hed i gammel tid Godenstorp. Torp er jo som bekendt = en udflyttet bydel. Første del af navnet kunne føre tanken hen på goden (offerpræsten); men det har vist ikke med det at gøre; derimod er det sandsynligt, det er en afledning af personnavnet Guthan (oldnordisk Godin).

Gyngstrup

I navnet Gyngstrup har vi sikkert også et personnavn, Gythin.

Gyngstrup er en skoleidyl. Det gamle kastanjetræ med et imponerende omfang dækker til dels den gamle skolebygning fra 1826, som endnu er i brug, og som danner fjerde længe i den hyggelige skolegård.

Den gamle Ellegård i Gyngstrup.

Det nuværende stuehus er ifølge BBR fra 1912.

Ellegård er så interessant, at den blev fotograferet, opmålt og fuldstændig beskrevet af Nationalmuseets folk. Der var ualmindelig gode sulebygninger; stuehuset havde en stor stue, der hed tingstuen, hvilket navn jo tydeligt fortæller om dens brug. En del af den gamle

bageovn rundede som på andre gamle huse et stykke uden for væggen. Men denne ovn havde en særlig interesse, der fortaltes nemlig, den havde været skueplads for et frygteligt drama, idet en svensker under krigen 1658-59 på sin flugt havde søgt skjul i ovnen. Han blev fundet og naturligvis dræbt. Sagnet slår fast, at mordredskabet var en bismær af træ, retfærdighedens våben.

Agernæs

Vejen til Agernæs fører over den inddæmmede strand. Når vi passerer den ret stejle Gyngstrup Bakke, ser vi både til højre og venstre de stejle skrænter, der markerer den gamle kystlinje. Ved indkørslen til Agernæs ligger den gamle præstegård, der var i brug til 1894, og som støder op til en lille lund, der er den gamle kirkegård og kirkeplads. Her stod endnu for ca. 200 år siden en gammel landsbykirke. Og pladsen venter på et passende mindesmærke. Navnet Agernæs har vist i forstavelsen vist også et mandnavn. Den tidligere stavemåde var bl.a. Aggernæs, og da der i en gammel tingbog fra 1624 nævnes en mand, der hedder Agge, er det sandsynligt, vi også her har med et personnavn at gøre.

Kørup

Ved Kørup kommer man også over inddæmmede strand. Her står mindesmærket, der er sat over grev Moltke, der fravristede Neptun de store arealer. Under vejoverfladen gemmer sig mange sten, der har haft deres plads i den gamle Kørup Kirke.

Mindesmærket for de store inddæmninger "Støtten" står i svinget mellem Agernæs og Kørup. Foto Karla Madsen.

Slusemøllen, foto fra artiklen 1936.

Kørup Slot har en lang og rig historie. Vi ser på voldgravene og de ejendommelige bygninger fra Christian den fjerdes tid, kirken med de skumle kældre, der vel også har været under det rigtig gamle Kørup, og standser et lille stykke fra den gamle hovedbygning på det sted, hvor Kørup kirke lå; den var så stor som St. Knuds Kirke til alteret og måske den herligste udi Fyn. Den hed Helligtrefoldighedskirken. Men allerede 1781 var den tjenlig til nedbrydning, og de gamle putbusker, der havde fundet hvile under den, blev flyttet til Rügen. Et mærkeligt kapitel i dansk kirkehistorie er historien om de to forsvundne kirker (i Agernæs og Kørup).

Ved Kørup bør vi også se slusemøllen og slusen. I slusen sidder adskillige sten fra Kørup Kirke.

Kørup slot. Foto Karla Madsen.

Egebjerggård. Foto Karla Madsen.

Egebjerggård

Egebjerggård (tidligere Einsidelsborg) er forholdsvis ny (opført 1831, restaureret 1879), og nyere er de imponerende stalde og lader. Det hele ligger smukt i udkanten af skov. Såvel haven med den dejlige strandalle som skovene rummer mange skønne partier.

En tur gennem storskoven til Flyvesandet er vidunderlig. I gammel længst forsvunden tid lå en hel by herude, Gavnbjhed den. Kæret er der endnu. Den store mose i Storskoven har godsejer Ingemann forvandlet til agerland, en ny landvinding (ca. 15 ha).

Mosen som den var

Skovens mose er nu et vidnesbyrd om, hvad menneskelig snilde og dygtighed kan udrette. Men også i sin oprindelige skikkelse havde mosen meget at fortælle og vise. Plante- og dyrelivet var rigt og interessant. I gamle dage havde der været skåret tørv, og gravene stod endnu mange steder. Der var rig væksel mellem land og vand. En hel del af holmene var bevoksede.

Der var mest birk og enebær, der var selvsåede. Fuglelivet var rigt og interessant.

Mest ejendommeligt var det måske at se hejrerne stå på vagt for at få det nødvendige til udkommet. Hejrekolonien findes stadig et stykke fra mosen.

Kystskoven

Mens vi er ude ved Kattegat, bør vi se på skoven langs kysten. Den er meget ejendommelig. Træerne er meget forkrøblede. Man ser ege, det er hovedparten, elme, fuglekirsebær og andre. Alle fortæller om en gigantisk kamp med nord- og vestenvind. De har måttet bøje sig, de yderste naturligvis dybest. Ser man det udefra, er det som et skrånende tag. Først ca. 80 meter inde i skoven når træerne deres fulde udvikling, skærmede af de hårdt trængte, men enestående udholdende forposter.

Parti fra Storskoven. Foto Karla Madsen.

Tørresø og Bårdesø

Tørresø er blevet kendt viden om. Byen er en hyggelig gammel landsby, der har bevaret sin bystævneplads og noget af det smukke bindingsværk. Skolen, der er opført 1827, er endnu i brug.

Bystævnet i Tørrø. Foto Karla Madsen.

Bårdesø er en typisk gammel landsby, der har bevaret sin bystævneplads og noget af det smukke bindingsværk. Byens navn var 1428: Bordhssæ og 1431: Bordese. Forleddet er muligt gammel danske Borth (planke, vort bord). Men det kan også tænkes, at Borth har betydning ”rand”, kant. Ved Bårdesø var tidligere et ret betydeligt teglværk, og ved stranden, Christiansminde, blev der i sin tid (i 1860’erne) af en Odensekøbmand anlagt et handelsetablisement. Her kunne beboerne møde med deres korn og hente varer. Spekulationen mislykkedes ganske vist, men det var en epoke i sognets historie. Mange odenseanere havde adskillige gode ture derud med heste og vogn. Nu er der atter stort besøg af folk fra Fyns hovedstad, og livet pulserer rigt i sommertiden. Men det er ikke fornøjeligere, end da de gamle trådte dansen i det store pakhus.

Husfliden

Noget særegent for Krogsbølle var i gammel tid husfliden. Før inddæmningen var der rigeligt med siv. Datidens befolkning forarbejdede heraf mange nyttige ting til brug og forhandling, f.eks. ligkister, måtter, simer, stavgøj osv.

Langs kysten brændte man tang i massevis for at udlede salt. Det gik godt i lange tider, man satte landbruget i anden række. Et gammelt ord siger: Gud give tang og tørrevejr, hvordan det så går med grøden (det er afgrøden af jord). Sagnet fortæller, at en havfrue forbød denne industri. Sandheden er, der tit var uenighed ved delingen af saltet, og at man omsider indså, det alligevel i det lange løb var bedst at holde sig ved jorden.

*Nordfynsk hjemmævvet dynevår.
Her anvendt som stolebetræk. Foto Margit Egdal*

Slettens vævere

Husmødrene var meget dygtige til at brygge godt øl, og ingen steder i landet har vævene klapret som i Krogsbølle Sogn, der på et givet tidspunkt havde 180 vævestole i gang (ca. 1790). Man var specialister i vævning af dynevår. Hele året arbejdede man med det store marked i Odense for øje. En husmand kunne fremskaffe 100-200 alen tøj.

Markedsturen er et stort og fornøjeligt kapitel for sig. Længe før dag kørte man af sted til St. Knuds marked. Vognene var fuldt læssede med pyntede mennesker og tøjroller. Det gjaldt om at være på torvet i god tid, og det var en lang tur (ca. 23 km) med heste og vogn. Stille gik det om natten eller den tidlige morgen; man var tavs af forventning. Lystigheden kom senere. Den store madkasse med de dejlige pandekager og meget andet godt, og den gamle lejle med gammeløllet skulle nok blive til trøst og opmuntring, om tiden på torvet skulle trække ud. Og var alt så solgt, og man havde været rigtig til marked bagefter, så glædede man sig til hjemturen. Der var liv og lystighed med piskesmæld, kapkørsel og sang.

Ved Rullekroen gjorde man som regel holdt første gang (5 km fra Odense). Og gamle Daugstrup Kro måtte man naturligvis ikke køre forbi. Så var halvdelen af vejen tilbagelagt. Sent blev det, før man nåede Krogsbølle Sogn; men så havde man også haft en oplevelse, der kunne gælde for lang tid.

Den første dagvogn

Afsides var det jo herude, indtil der blev regelmæssig forbindelse med Odense. Ældre folk i Gyngstrup mener, det er ca. 70 år siden, dagvognsforbindelsen herfra tog sin begyndelse. En ugift tysker, "Berlinereren", var den første, der kørte faste ture. Han skal have været en stor hestebetvinger, som let tumlede de dyr, andre ikke kunne magte. Af og til kørte han med firspand. Gårdmand Ole Jensen, Tørresø, som nu er over 80 år (død 25.6.43 i en alder af 89 – red.), kørte også en årrække dagvogn til Odense. Så kom nordfynske bane. Og nu har sognet 3-4 gange om dagen ruteforbindelse med Fyns hovedstad.

Naturen – Bederslev Dale og Vestermosen

Der er nok at bestille her for den, der har interesse for lokalhistorie, men sognet er desuden en udmærket arbejdsmark for naturinteresserede. En botaniker vil glæde sig ved at gennemgå alle de så vidt forskellige lokaliteter, og han vil finde ikke så få sjældne planter. Men han må også huske at gæste Bederslev Dalskov og Vestermosen, der begge hører til Egebjerggård.

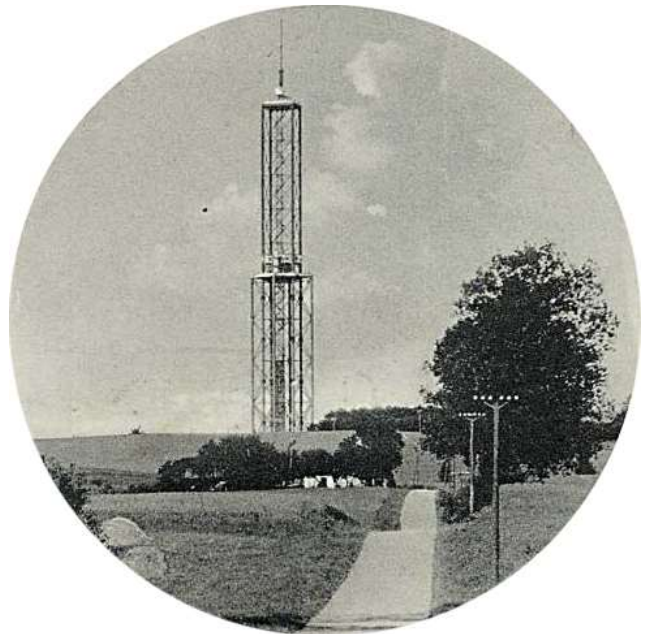
Bederslev Daleskov er vokset godt til, men der er stadig tydelige spor efter højryggede agre i skovbunden. Fotos Margit Egdal.

Bederslev Dalskov er en ny skov. Endnu ca. 1860 var her overdrev, uopdyrket jord med græs. Hver gård havde sit stykke; men da grundene gik over til selveje, tog den daværende lensgreve det fra, og der blev så plantet skov. Jorden var og er mager, så det er nåletræer og birk, der er hovedbestand, men der er også pæne bøgebevoksninger, der er ca. 60 år gamle. Skoven, der er stærkt kuperet, frembyder stor afveksling og skønhed, og den huser en masse fuglearter, ligesom dens blomsterverden er interessant.

Den anden unge skov er Vestermosen; her findes en skov, som nu er ca. 60 år. Når vi færdes i den, går tankerne tilbage til den gamle greve og hans nidkære hjælper, skovfoged Ejler Johansen. Hvis grev Petersdorff ikke havde besluttet at gøre forsøg på at kultivere en del af Vestermosen, og hvis Ejler ikke havde været så utrættelig virksom for at værne den opvoksende skov, havde alt været mose.

Artiklen af H.C. Jensen, Gyngstrup Skole ”I Nordfyns krog. Hvor fortids minder og nutids landvinding taler” blev bragt i Fyns Tidendes søndagstillæg 9. august 1936.

Artiklen er illustreret og digitaliseret til nordfynsk.dk i maj 2022.

Odinstårnet, som man kunne se fra kirketårnet i Krogsbølle. Tårnet var opført 1935 og sprængt 1944.